

Людмила Хотюн

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент

Дніпровський національний університет

імені Олеся Гончара

Дніпро, Україна

ORCID: 0000-0003-3147-7875

ОГЛЯД ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЩОДО ПИТАННЯ КЕНСЕЛІНГУ РОСІЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У МЕДІА

Феномен «кенселінгу», або культури скасування, останнім часом привертає увагу дослідників різних галузей, як то: соціології, психології, комунікаційних наук, комунікативістів. Практики щодо соціального осуду та виключення існують давно, але цифрова епоха та розвиток соціальних мереж надали їм нових масштабів та швидкості. Науковці намагаються осмислити сутність кенселінгу, його причини, механізми дії, наслідки для суспільств, а також етичні дилеми, які він породжує.

Одним із ключових напрямків досліджень є визначення та типологізація кенселінгу. Науковці працюють над формулюванням чіткого визначення явища, оскільки воно часто використовується в різних контекстах і може включати широкий спектр дій – від критики в соціальних мережах до втрати роботи та соціальної ізоляції. Деякі дослідження пропонують розрізняти різні форми кенселінгу залежно від серйозності проступку, публічності особи, інтенсивності та тривалості реакції суспільства. Вивчаються також фактори, що впливають на ймовірність «скасування», такі як влада та статус особи, її попередня репутація та контекст ситуації.

Значна увага приділяється ролі соціальних мереж та цифрових медіа у феномені кенселінгу. Окремий блок досліджень зосереджений на аналізі дискурсу кенселінгу в медіа. Науковці вивчають, як різні медіаплатформи – від новинних сайтів до блогів та подкастів – висвітлюють випадки «скасування», які наративи вони формують, які емоції викликають у аудиторії. Аналізується використання мови, фреймінг подій та представлення «скасованих» осіб як жертв або винуватців. Досліджується також вплив медіа на формування суспільної думки щодо легітимності та наслідків кенселінгу.

Важливим аспектом є вивчення наслідків кенселінгу щодо свободи вираження поглядів та публічної дискусії. Деякі дослідники висловлюють занепокоєння щодо потенційного «охолоджувального ефекту» кенселінгу, коли люди страхаються висловлювати контroversійні або непопулярні думки через страх публічного осуду та соціальних наслідків. Аналізується питання

про те, чи призводить кенселінг до більш відповідальної поведінки в публічному просторі, чи, навпаки, сприяє поляризації та фрагментації суспільства.

Підсумовуючи, останні наукові дослідження демонструють, що кенселінг є складним і багатограним соціальним явищем, яке потребує подальшого глибокого вивчення. Вони висвітлюють його психологічні та соціальні корені, механізми дії в цифрову епоху, етичні дилеми та потенційні наслідки для окремих осіб та суспільства в цілому. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку більш нюансованого розуміння цього феномену, виявлення його позитивних та негативних аспектів, а також на пошук більш ефективних та справедливих способів реагування на соціально неприйнятну поведінку.

Питання щодо «кенселінгу» російської культури у медіа набуло особливої гостроти після повномасштабного вторгнення, у лютому 2022 року. Якщо раніше окремі заклики до бойкоту російського культурного продукту лунали у відповідь на агресивну зовнішню політику Кремля, то після початку відкритої війни ця дискусія набула системного та масштабного характеру. Слід зауважити, що науковці придалі занадто мало уваги саме такому: складному і неоднозначному феномену, але є необхідність тлумачення не тільки причин, а й форм прояву, наслідків та етичних аспектів.

Одним із ключових напрямків досліджень є аналіз медіа-дискурсу навколо «кенселінгу» російської культури. Наразі увага науковців зосереджена на наративах, що домінують у різних типах медіа – від новинних сайтів та соціальних мереж до спеціалізованих онлайн-видань. Аналізуються аргументи, що використовуються як на підтримку, так і проти виключення російського культурного контенту. Дослідження виявляють поляризацію думок, де з одного боку лунають заклики до повного бойкоту як реакції на воєнні злочини та імперську політику Росії, а з іншого – застереження щодо колективної відповідальності та важливості збереження культурного діалогу.

Важливим аспектом є розмежування понять. Дослідники наголошують на необхідності відрізняти російську культуру як таку, що багату на історичні та мистецькі надбання, від культури сучасної Російської Федерації як держави-агресорки, а також від творчості окремих російськомовних авторів, які можуть мати антивоєнну позицію або вже давно не пов'язані з російським культурним контекстом. Наукові роботи підкреслюють, що некритичне узагальнення може призвести до несправедливих рішень та маргіналізації голосів, які не підтримують війну.

Окремий блок досліджень присвячений впливу «кенселінгу» на сприйняття російської культури за кордоном та в Україні. Аналізуються зміни у програмах культурних інституцій, рішення про скасування виступів російських артистів, вилучення російських творів з тетральних репертуарів та бібліотек. Дослідники вивчають, як ці процеси впливають на обізнаність аудиторії з російською культурою, її розуміння та ставлення до неї. З одного боку, «кенселінг» може розглядатися як інструмент символічного протесту та спосіб тиску на Росію, з іншого – як втрата можливості для критичного осмислення російської культури та її зв'язку з імперським минулим і сьогоденням.

Також досліджується ставлення представників різних культурних інституцій та діячів мистецтва до питання «кенселінгу». Проводяться опитування, аналізуються публічні заяви та інтерв'ю, щоб зрозуміти мотивацію тих, хто підтримує або критикує бойкот російської культури. Тож існує широкий спектр думок, залежно від особистого досвіду, політичних переконань та розуміння ролі культури в умовах конфлікту.

Значна увага приділяється етичним та політичним аспектам «кенселінгу». Дослідники аналізують питання колективної відповідальності, свободи вираження поглядів, меж культурного бойкоту та потенційних наслідків для міжкультурного діалогу. Розглядаються аргументи щодо необхідності покарання за державну агресію через культурні інструменти, а також застереження щодо небезпеки «культури скасування» та її впливу на демократичні цінності.

Сучасна наукова спільнота зосереджує увагу на динаміці присутності російської культури в онлайн-медіа та соціальних мережах. Аналізуються зміни в алгоритмах рекомендацій, рівень згадуваності російських митців та творів, реакція користувачів на контент, пов'язаний з російською культурою. Ці дослідження показують, що, попри офіційні заборони та бойкоти, російська культура продовжує циркулювати в онлайн-просторі, хоча й може зазнавати змін у контексті та сприйнятті.

Ключовим питанням, яке розглядається в багатьох дослідженнях, є ефективність «кенселінгу» як інструменту політичного тиску та культурної деколонізації. Науковці намагаються оцінити ризики виключення російської культури щодо зміни політичної поведінки країни-агресорки, чи сприяє «кенселінг» зміцненню національної ідентичності та розвитку української культури.

Іншим важливим аспектом є визначення критеріїв доцільності «кенселінгу» окремих культурних продуктів та діячів. Науковці пропонують

різні підходи до оцінки, враховуючи ступінь підтримки війни, зв'язок з державною пропагандою, публічну позицію митця та історичний контекст створення твору. Дискусії точаться навколо того, чи слід застосовувати універсальні критерії, чи кожен випадок потребує індивідуального розгляду. Також наголошується ще й на відмінностях між бойкотом культурних продуктів держави-агресорки та дискримінацією російськомовних митців. Підкреслюється неприпустимість упередженого ставлення до творців лише на підставі їхнього походження або мови. Вокусується увага на змісті їхньої творчості, публічній позиції та зв'язку з агресивною політикою Кремля.

Слід зауважити, що сьогодні необхідно не лише зафіксувати поточні тенденції, але й запропонувати обґрунтовані підходи щодо розуміння ролі культури в умовах війни. Подальші дослідження в цій галузі є вкрай важливими для розробки зваженої та ефективної культурної політики у відповідь на російську агресію.

Список використаної літератури та джерел

1. Брюкнер П. Російська культура крокує пліч-о-пліч із режимом гноблення, рабства, масових убивств і загарбницької війни. *Локальна історія*. 2020. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/interviu/rosiiska-kultura-krokuie-plich-o-plich-iz-rezhimom-gnoblennia-rabstva-masovikh-ubivstv-i-zagarbnitskoyi-viini-paskal-briukner-u-rozmovi-z-irinoiu--vikirchak/>
2. Гундорова Т. Культура – це теж влада. *Національна академія наук України*. 2023. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=10236>
3. Куромія Х. Помилковість «російської культури» в Україні. *Форум українознавства*. 2022. URL: <https://ukrainian-studies.ca/2022/05/16/the-fallacy-of-russian-culture-in-ukraine/>
4. Лист про справедливість і відкриті дебати. Що таке cancel culture та як люди знову опинилися по різні боки барикад. *Суспільне культура*. 2020. URL: <https://harpers.org/a-letter-on-justice-and-open-debate/>